

«Hristosyň diwanasy»: Lew Tolstoý

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Romanlar, Türkmen dili, Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 23 января, 2025

"Hristosyň diwanasy": Lew Tolstoý "HRISTOSYŇ DIWANASY": LEW TOLSTOÝ

Lew Nikolaýeviç Tolstoý, dünýä belli rus ýazyjysy.

► LEW TOLSTOÝ KİM?

Lew Tolstoýyň, Aleksandr Puškiniň, Mihail Lermontowyň, Maksim Gorkiniň ady islendik türkmene tanyş bolsa gerek. Hatda kitap okamakdan daşda bolan bir raýat hem bu atlary ömrüniň dowamynda birnäçe gezek eşidendir. Iň bolmanda ýasaýan ýerinde bir köçäniň ady bu beýik ýazyjylaryň birini adyny göterýändir (ýa-da öñ göterendir). Sonuň üçin Lew Tolstoý diýilende, bu kim bolýarka diýip seňrigini ýygyrjak ýokmuka diýýärin.

■ Lew Tolstoý kim bolupdyr?

Onuň döreden ölmez-ýitmez eserlerine bolan gyzyklanma öñkülerden has artmagy bilenmi näme, ýa-da başga sebäpler bilenmi, soňky döwürlerde bu beýik ýazyjy we onuň ömri barada dürli jedeller orta atylyp başlandy. Hatda ýazyjynyň yslamy kabul edendigi barada hem dürli çaklamalar aýdylýar. Dogrudanam şeýle genial adamyň yslamdan bihabar bolmagy mümkünmi? Hristiýan dininiň taglymaty barada ýazan birnäçe teologik kitaplary, onuň ähli dinler bilen bir hatarda yslamyyet bilen gyzyklanan bolmaly diýen netijäni berýär. Ol hiç babatda yslamdan bihabar bolan däldir. Sebäp diýseň, yslamyň iň ösen ýeri bolan, ylym-bilim ojagy, Magtymguly Pyragy ýaly ägirtlerimiziň kitaplarynyň daşbasma usuly bilen çap edilen ýeri bolan Kazandaky uniwersitetde okamagy we ondaky sapklary özbaşdak doly özleşdirip uniwersiteti taşlap

gaýtmagy, Kawkazdaky musulman halklarynyň arasynda bolmagy, Krym urşuna gatnaşmagy ýaly birnäçe zatlar onuň yslamyýet bilen hem tanyşmaklyga birnäçe şertleri döreden bolmaly. Bu barada ilkinji bolup biz aýdamzok. Muny ruslaryň hut özi orta atyp jedelleşýärler. Hatda onuň yslam barada ýazan bir traktatynyň hem bardygyny, emma ol traktatyň ýitendigini (ýada gizlenip saklanýandygyny) hem orta atýarlar. Ol musulman bolupdyrmy, bolmandyrmy, anyk bir zat aýdyp biljek däl. Bu barada hiç kimem hazırlıkce belli bir zat aýdyp bilenok. Emma L.Tolstoýyň, A.Puškiniň, F.Dostoýewskiniň yslam bilen ýakyndan gyzyklandygy welin hakykat. Hatda F.Dostoýewskiý bir hatynda tanyşlarynyň birine Kanyň kitaby bilen bir "Gurhan" ibermegi sargan ýeri bar. Bärde geň görer ýaly zat ýok. F.Dostoýewskiý, Lew Tolstoý ýaly bütin ömründe adalatyň tarapynda bolan, hakykaty gözlän beýik şahsyyetler yslam bilen gyzyklanmagy kanuna laýyk ýagdaýdyr. Garyp-gasarlaryn arkasynda durup, adalaty dabaralandyrmaga çalyşandygy üçin Lew Tolstoýyň eserlerini sowet döwründe apalap okalanam bolsa, dindarlygy üçin oňa her dürli garalamalar atylypdyr. Belki-de, bu onuň yslama ýakynlaşmagy sebäpli şeýdilendir? Hatda bolşewikleriň serdary W.I.Leniniň özi oňa "Lew Tolstoý rus rewolýusiýasynyň aýnasydyr" diýip, şol bir wagtyň özünde "Hristosyň diwanasy bolup ýören bir pomeşik diýip atlandyryrdyr. Aşakda W.I.Leniniň bu makalasyň we onuň musulmandygy barada jedeli orta atýan makalany dolulygyna dykgatyňza ýetirmekcidir. Ýöne makaladan öñ Lew Tolstoýyň ömri we döredijiliği bilen gysgaça tanyşalyň:

►ÖMRI

L.N.Tolstoý baý maşgalada, Russiýanyň Tula şäheriniň etegindäki Ýasnaýa Polýana obasynda dünýä inýär. Heniz çagajykka ene-atasy aradan çykýar we ol garyndaşlarynyň elinde ulalýar. Çagalykdan hakykata göz ýetirmäge bolan çuňñur gyzyklanmasy bar ekeni. Bilimini tamamlamak üçin Moskwa gidýär. Ol okuwdıa ýadamazak-armazaklygy bilen tanalýar. Fransuz dilini öwrenip Wolteriň we J.J.Russonyň eserlerini

okaýar, hatda birnäçe wagtlap bu iki ýazyjynyň täsirinden çykyp bilmeýär. Soňra Ýasnaýa-Polýana obasyna dolanyp, garyp obadaşlarynyň arasynda ýaşap başlaýar. Ilkinji eseri "Çagalygymy" şol wagtlar ýazýar. Biraz wagtdan soňra harby gulluga, Kawkaza gidýär. Kawkaz halklarynyň garyp durmuşy barada gözü bilem gören zatlary esasynda birnäçe hekáyalary ýazýar. 1854-nji ýylда Krym urşuna gatnaşýar. Soňra goşundan aýrylyp Sankt-Peterburga gidýär. Birnäçe eserlerini şol ýerde ýazýar. Ol näçe ýazsa-da hiç derdini egisip bilenokdy. Elmydama beýik ýazyjynyň ruhy bir zatlary gözleýärdi. Emma gözleýän hakykatyny tapyp bilmän, bir ýerde durup jany jaý tapanokdy. Şonuň üçin ol Ýewropa ýurtlaryna syýahat etmäge başlady. Germaniýada, Fransiýada, Şweýsariýada boldy. Soňra ýene-de dogduk obasyna dolanyp barýar. Ol ýokary derejeli swet durmuşdan, aşa götergilenmekden, hormat-sylag berilmegindenizar-peteňi çykypdy. Ýazyja bu zatlaryn asla geregi ýokdy. Şonuň üçin ol obasynda bir mekdep açýar.

Bu mekdep bilim berliş usuly boýunça düýbünden täzeçedi. Göwnüniň ynjalandygyna ynanan ýazyjy 1862-nji ýylда öýlenýär. L.N.Tolstoý öýlenende Sofiya Behrs 16 ýaşyndady. Bu maşgala onuň galagoply kalbyna ynjalyk bermelidi. Ýazyjynyň Sofiyadan 12 sany çagasy bolýar, ýöne ol çagalalaryň başisi aradan çykýar. Dünýä belli iki eseri bolan "Uruş we parahatçylyk" we "Anna Karenina" romanlaryny şol ýyllarda ýazýar. Aýaly onuň eserlerini ýazmagynda iň uly kömekçisidi. Hatda aýaly "Uruş we parahatçylyga" her gezek düzediş berilende bu ägirt eseri gaýtadan götürüp, jemi 12 gezek elde götürüpdir. Wagtyň geçmegi bilen ýazyjy ýene-de ynjalykdan gaçyp başlaýar.

Köpcülikleyín halk tolgunşyklarynyň, aýratynam rus obalarynyň gözgyny ýagdaýy ony diýseň gynandyrýardy. Ýazyjy elindäki bar baýlygyny garyp-pukaralara dagadyp, özi hem pukara durmuşda ýaşap başlaýar. Hopul-sopul geýinýär we eşiginiň ýyrtygyny özi ýamap geýýär. Üýtgemän galan ýekeje zat bardy: olam ýazyjynyň arman-ýadaman ýazýardy. "Tümlügiň güýji", "İman näme?", "Hünjiler", "Buthana we döwlet", "Beýanlarym" ýaly eserleri bu ýyllaryň önümidir. Eserlerinde adamzadyň dürli meselelerine yüzlenen Tolstoýyň dünýä derejesinde gymmaty bardyr. Öz

ýurduňyň jemgyýetçilik syýasy bulaşyklygyny, halkynyň döreýşini, durmuşyny ussatlyk bilen eserlerinde beýan etmegi başarypdyr.

Realistik edebiýatyň iň görnükli wekili bolşy ýaly, filosof we pedagog hökmünde-de meşhurlyk gazanypdy.

Öýüni terk eden L.N.Tolstoý gyşyň orra-ortasynda tapdan gaçyp, Astapowonyň otly duralgasynда 82 yaşında 1910-njy ýylда aradan çykýar. Polisiýa güýçleri beýik ýazyjyny soňky ýoluna ugratmak üçin halkyň toplanmagyna çäklendirme girizmek islänem bolsa, müňlerçe obaly daýhanlardan ýaňa onuň jynazasynda aýak basara ýer bolmandyr.

Lew Tolstoý ýaşan ömründe agyr kynçylyklara sezewar bolupdyr. Ol marksizmiň reaksiýon pikirlerinden täsirlenip, baryny-ýogunu obaylara paýlaýar we garyp-gasarlar ýaly ýaşamaga başlaýar. Hut şonuň üçin hem onuň maşgalasy bilen arasy bozulýar.

Hristiýan anarhizmini ösdürmek üçin "Hudaýyň hökümdarlygy öz içimizdedir" kitabı bilen täze bir hristiýanlyk akymyny döretmäge çalyşmagy ýazyjynyň prawoslaw buthanasy tarapyndan aforoz edilmegine (dinden çykan diýip ygylan edilmegine) sebäp bolýar.

L.N.Tolstoý ömrüniň soňky ýyllaryny lapykeç halda geçirýär we halys ruhdan düşüp, öýünden çykyp gidýär. Ol Astapowonyň otly duralgasynда sowukda ölüp galýar.

Ýaşan ömründe ýasaýyşyň nämedigini düşündirmäge çalyşyp, döreden eserlerinde muny kemsiz-köstsüz başarıyar. Hut şonuň üçinem Lew Tolstoý iň beýik rus ýazyjylarynyň biri hökmünde dünýä edebiýatynda we dünýä taryhynda mynasyp ornuny tapdy.

Beýik ýazyjynyň döreden ýüzlerce eserleriniň arasyndan diňe onuň birnäçe romanlarynyň we ylym-bilim, pedagogika, teologiýa barada ýazan bary-ýogy birnäçesiniň adyny görkezip geçdik. Lew Tolstoýyň çeper eserleri türkmen okyjylary üçin hem diýseň tanyşdyr. Sowet döwründe ýazyjynyň 16 tomlugy türkmen dilinde neşir edilipdi.

■ Romanlary:

- "Çagalyggym";

- "Ýaþlyk";
- "Uruþ we parahatçylyk"
- "Kazaklar";
- "Iwan Iliçiň ölümi";
- "Anna Karenina";
- "Direliþ";
- "Hajymyrat" (powest);
- "Aýalyň ruhy" we başgalar...

■ Bilim temasynda ýazan eserleri:

- "Populýar bilim";
- "Bilim meýilnamalary we geňeşdarlyga giriş";
- "Okuw kitaby";
- "Täze okuw kitaby" we başgalar...

■ Din we ahlak temasynda ýazan eserleri:

- "Dogmatik teologiyanyň tankydy";
- "Injiliň Kısa Bir İzahı
- "Nämä guwanýaryn?"
- "Durmuş";
- "Söýgi Hudaýy we goňşynyň biri";
- "Adamlar näme üçin serhoş bolýarlar?";
- "Ilkinji ädim" (Wegeterianlyk barada);
- "Hudaýyň hökümdarlygy öz içimizdedir";
- "Sebäp we din";
- "Diin we gaýrat";
- "Hristiýanlyk we watansöýûjikik";
- "Non-Resistance" (Ernst H. Krosbä hat);
- "Mukaddes kitaby nähili okamaly?";
- "Butahananyň kezzaplygy";
- "Hristiýan taglymaty";
- "Kast ediþ";
- "Öldürmeli dälsiň"
- "Keramatly Sinota jogap";
- "Diňe uruş";
- "Dinde hoşniýetlilik";

- "Din näme?"
- "Prawoslaw ruhanylaryna";
- "Yeke-täk ätiýaçlygymyz";
- "Uly günä";
- "Adam öldürme!";
- "Birek biregi söýüñ";
- "Yaşlygyň goralmagy";
- "Zorlugyň kanuny we söýginiň kanuny";
- "Yeke-täk görkezme";
- "Her gün üçin" we başgalar... Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly